

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו ע י

פרשת ראה, תש"ע
מספר 873מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

דינו של נביא-שקר

בפרשתנו אנו קוראים על נביא אשר הביא אות או מופת על אמיתות שליחותו ולאחר מכן ניסה להדיח את העם לעבוד אלוהים אחרים, מעשה אשר עונשו מיתה (יג:א-ו). ככל הידוע לי, מעשה זה פירשו המפרשים כעניין תיאורטי בלבד¹ ולא כרכו את הכתוב בתורה עם תיאורים הבאים במקרא על נביאים שונים. מטרת דבריי להלן היא להעיר על הקשר בין המקראות ולהראות שאין מדובר בפרשה תיאורטית בלבד, אלא שהיו מקרים בעת שהייתה נבואה בישראל, שבהם מיצו את הדין עם החשוד להיות נביא-שקר.

במקרא אנו מוצאים כמה מקרים של ענישת נביאים הן בעונש מוות הן בעונש מאסר (לפני עונש מוות), ולפיכך מתברר שהכתוב המקראי המתאר את נביא השקר כמי שמדיח את העם לעבוד אלוהים אחרים נתפש במקרים שונים רק כדוגמה שהביאה התורה לנביא שקר (שלא לפי 'פשוטו של מקרא'). כלומר העם והמלך הבינו שנביא אשר אינו 'הולך בתלם' – ולא דווקא מדיח לעבודת אלהים אחרים – הרי זה חייב מיתה.

דוגמה לעונש מוות לנביא החשוד על היותו נביא שקר כתובה בספר ירמיה (כו:כ-כג):

וְגַם-אִישׁ הָיָה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' אֹרְיָהוּ בֶן-שִׁמְעֵיָהוּ מִקְרִית הַיְעָרִים וַיִּנָּבֵא עַל-הָעִיר הַזֹּאת וְעַל-הָאָרֶץ הַזֹּאת כָּל דְּבָרֵי יְרֵמְיָהוּ. וַיִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וְכָל-גְּבוּרָיו וְכָל-הַשָּׂרִים אֶת-דְּבָרָיו וַיִּבְקֹשׁ הַמֶּלֶךְ הַמִּיתוֹ וַיִּשְׁמַע אֹרְיָהוּ וַיֵּרָא וַיִּבְרַח וַיָּבֵא מִצְרַיִם. וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים אֲנָשִׁים מִצְרַיִם אֶת אֶלְנָתָן בֶּן-עֶכְבֹּר וְאֲנָשִׁים אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם, וַיִּצְיָאוּ אֶת-אֹרְיָהוּ מִמִּצְרַיִם וַיִּבְאֵהוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וַיִּכְהוּ בְּחָרֵב וַיִּשְׁלַח אֶת-נְבֻלְתָּן אֶל-קַבְרֵי בְנֵי הָעָם.

ברור אפוא שעונשו של אוריהו בא לו, לא מפני שדיבר סרה בה' או שהדיח לעבודת אלילים אלא בשל נבואות הזעם שלו שעתידה ירושלים להיחרב, ועמה ומלכה ילכו בשבי, שלא כהשקפתם הפוליטית של שליטי ירושלים באותה שעה.² גם ירמיהו כמעט מצא את מותו בשל דבריו הקשים (יר' כו:ח), אלא שגורלו שפר עליו, והוא הושם בכלא בשל קשריו המיוחדים עם המלך צדקיהו (שם לו:יד-כא). נראה שהבעיה העיקרית בדברי ירמיהו מנקודת הראות של השלטון הייתה שדבריו גרמו מורך לב ודמורליזציה בקרב העם, והם היו מסוכנים לשלטון כדברי מורד במלכות.

כיוצא בזה אנו קוראים על שאירע ביהודה שנים רבות קודם זמנו של ירמיהו (דהיי"ב טז:יז-י):

וּבַעֲת הַהִיא בָּא חֲנַנִי הָרֵאָה אֶל-אֶסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּהִשְׁעֲנָךְ עַל-מֶלֶךְ אֲרָם וְלֹא נִשְׁעַנְתָּ עַל-ה' אֱ-לֹהֶיךָ עַל-כֵּן נִמְלַט חַיִל מֶלֶךְ-אֲרָם מִיָּדְךָ. הֲלֹא הַכּוֹשִׁים וְהַלּוּבִים הָיוּ לְחַיִל

¹ כגון: רמב"ם, הלכות יסודי התורה ח, ג; הלכות עבודת כוכבים ה, ז.
² ייתכן שפרשת הנביא אוריהו והבאתו ממצרים רמוזה במכתבי לכיש. ראו: נ"ה טור-סיני, תעודות לכיש, הוצאה מחודשת בידי ש' אחיטוב, ירושלים תשמ"ח, עמ' 89-103.

לָרֵב לָרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים לְהִרְבֶּה מְאֹד וַיְהִי שֶׁעָנָף עַל-ה' נִתְּנָם בְּיָדָךְ. כִּי ה' עֵינָיו מְשַׁטְטוֹת בְּכָל-
הָאָרֶץ לְהִתְחַזֵּק עִם-לְבָבְךָ שְׁלָם אֲלֵיו נִסְפַּלְתָּ עַל-זֹאת כִּי מֵעַתָּה יֵשׁ עִמָּךְ מְלָחְמוֹת. וַיִּכְעַס
אָסָא אֶל-הָרֹאֶה וַיִּתְּנֵהוּ בֵּית הַמִּהְפָּכֶת כִּי-בִזְעַף עָמוּ עַל-זֹאת וַיִּרְצֹץ אָסָא מִן-הָעָם בְּעֵת
הַהִיא.

לאמור, ירמיהו לא היה הראשון שנכנס לכלא בשל נבואותיו, וחנני הרואה יכול להעיד על כך.
כיוצא בזה אירע במאבק בין נביא האמת מיכיהו לנביאי השקר. העימות בין מיכיהו בן ימלה
לצדקיה בן כנענה בעניין מלחמתו האפשרית של יהושפט נגד ארם מפורסם דיו, וכאן יש להעיר
רק על שני פסוקים (מל"א כב: כו-כז):

וַיֹּאמֶר מְלִךְ יִשְׂרָאֵל קַח אֶת-מִיכָיָהוּ וְהַשִּׁיבֵהוּ אֶל-אֶמֶן שַׂר-הָעִיר וְאֶל-יֹאָשׁ בֶּן-הַמֶּלֶךְ.
וַאֲמַרְתָּ כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ שִׁימוּ אֶת-זֶה בֵּית הַכְּלָא וְהֶאֱכִלְהוּ לֶחֶם לֶחֶץ וּמִים לֶחֶץ עַד בְּאֵי
בְּשָׁלוֹם.

כלומר מיכיהו הושם במאסר כדי לוודא את אמיתות נבואתו, ולאחר שמלך ישראל לא שב
בשלום ממלחמתו עם הארמים, הוצא, מן הסתם, מן הכלא. דהיינו, מיכיהו ישב בכלא בשל
נבואתו כפי שאירע לירמיהו שנים רבות לאחר מכן.

לאור דוגמאות אלו נראה לפרש את דברי יהושע למשה "אֲדַנִּי מֹשֶׁה פְּלֹאֵם", שנאמרו על
אלדד ומידד שהתנבאו במחנה (במ' יא: כח). מתברר שחשדו של יהושע היה שאלדד ומידד
מרפים ידיים בנבואותיהם – בין שהם מנבאים שמה מת בין שמנבאים נבואה קשה אחרת.
בעולם העתיק היה השימוש בכלא שונה בטבעו מהמקובל בעידן המודרני. אם היום בית
הכלא משמש להרחיק אדם מהחברה, והישיבה בו היא עונש, הרי בעת העתיקה (ואף לאחר
מכן) היה בית הכלא פתרון-ביניים עד לקביעת הדין הסופית (במ' טו: לד). עמדתו של משה רבנו
הייתה "וּמִי יִתֵּן כָּל-עַם ה' נְבִיאִים" (שם יא: כט), וברור שעמדה זו מציגה מנהיג דתי ופוליטי
שאינו חושש מדעות אחרות. לשון אחרת: בימיו של משה רבנו הנביאים שלא היו 'מטעם' לא
הוכנסו לכלא.

כללו של דבר, מתברר עתה שהחוק נגד נביאי-שקר היה כמו חרב פיפיות, ונביאי השקר
שהיה להם כוח פוליטי רב ניצלו את החוק על מנת לשים במאסר או אף להוציא להורג את נביאי
האמת. לא לחינם עודד ה' את שליחיו והזהירם: "אֶל-תַּחַת מְפַנְיָהֶם" (יר' א: יז), שכן שליחות
נבואית הייתה משימה מסוכנת.

פרופ' מאיר בר אילן
המחלקה לתלמוד

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>.
כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת:
listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב:
sub parasha-I first-name lastname כאשר first-name ו- last-name הינם
השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.